

Idąc na grzybobranie najczęściej zabiera się ze sobą wiklinowe kosze, które służą najlepiej do przenoszenia nietrwałych owocników. Tym razem proponuję grzybową wyprawę, na której do obserwowania i zbierania grzybów kosze nie będą przydatne. Warto, natomiast zaopatrzyć się w pęsetę i... wędkarskie pudełko na przynęty.

FASCYNUJĄCY ŚWIAT GRZYBÓW NIEWIELKICH



Młody, jeszcze prawie kulisty, owocnik kubianki kotkowej wkrótce rozchyli się w prawie płaski „talerzyk”.



Charakterystyczne miodowobrazowe owocniki helmówek najczęściej towarzyszą różnym gatunkom mchów.



Na wszystkich zdjęciach umieszczono białą kreskę. Jej wielkość wynosi w rzeczywistości 0,5 cm.

Wśród czernidłaków znaleźć można gatunki o dużych owocnikach i takie maleństwa, jak ten rozkładający martwą łądę rośliny. Widoczny na zdjęciu owocnik, wyrastający na martwym pędzie, ma zaledwie kilka milimetrów wysokości. Znaleźć go można rozgarniając uważnie sterty martwych resztek roślinnych. (więcej o czernidłakach na następnej stronie – przyp. red.)

CZEGO I GDZIE SZUKAĆ

Przed nami świat „grzybów niewielkich” o owocnikach wielkości około 1–2 cm. Zazwyczaj pomijane, niezauważane, przy bliższym poznaniu urzekają formami, kolorami, różnorodnością budowy. Tak, jak ich „kuzyni” o większych owocnikach, chętnie zbieranych do jedzenia, pełnią w lesie różnorodne funkcje.

Przede wszystkim rozkładają martwe szczątki roślin i zwierząt i na takim substracie można łatwo je znaleźć. Potrzebne będą dobre oczy, zapomnienie o istnieniu grzybów o owocnikach powyżej kilku centymetrów, przyda się też lupa do obserwacji szczegółów budowy znalezionych okazów.

GRZYBIARZ

Z WĘDKARSKIM PUDEŁKIEM

Gatunki tworzące niewielkie owocniki nie mają wartości kulinarnej. Najczęściej interesują amatorów poznawania grzybowych tajemnic i zawodowych mikologów. Wielu z gatunków grzybów nie sposób poznać bez wnikliwej obserwacji cech budowy ich owocników. Cze-



Błaszki twardzioszka igłowego zrastają się tworząc „obrączkę” wokół trzonu.

Żeby dostrzec owocniki twardzioszka igłowego trzeba przykucnąć w borze i uważnie przyjrzeć się iglastej ściółce.

sto jednak i to nie jest wystarczające i trzeba zaobserwować cechy widoczne tylko przy pomocy mikroskopu. Do transportu drobnych owocników wysmienicie nadają się pudełka wędkarskie z możliwością regulacji wielkości przegródek. Owocniki układa się delikatnie w osobnych przegródkach. Dodatek lekko wilgotnego mchu zapewnia im niezbędną wilgoć i zabezpiecza przed wysychaniem i uszkodzeniami.

GRZYBY W ROZMIARZE „S”

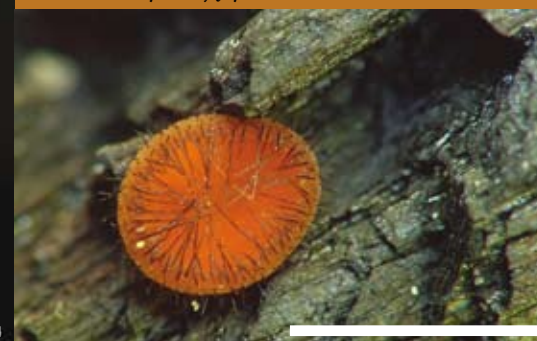
Największe owocniki z proponowanych do obserwacji osiągają około 2 centymetrów wielkości. Wczesną wiosną, kiedy jeszcze las jest uśpiony, warto ukucnąć pod olszami i rozchylić zeszloroczne, opadłe liście. Na męskich kwiatostanach olszowych wyrastają kubianki kotkowe *Ciboria amantacea*. Łatwo je poznać po substracie, porze pojawiania się owocników oraz charakterystycznym, miseczkowatym kształcie owocników i beżowym kolorze. W lasach liściastych i w borach, na omszonych pniakach i kłodach, znaleźć można drobne, brązowe owocniki hełmówek *Galerina* sp. Część gatunków hełmówek tworzy owocniki dochodzące nawet do kilkunastu centymetrów wysokości, ale są też takie, których kapelusze osiągają co najwyżej 3–4 milimetry średnicy, a cały owocnik nie wyrasta powyżej 1 centymetra. Charakterystyczny jest zarówno pokrój, jak i kolor owocników hełmówek. Większość ma miodowobrazową barwę i kapelusze kształtem przypominające wojskowe hełmy. Większość gatunków hełmówek związana jest z mchami i pomiędzy ich drobnymi łodyżkami znaleźć można te niewielkie grzyby. Latem i jesienią na różnych szczątkach ro-



Grzybówka szpilkowa tworzy ładnie ubarwione owocniki. Dzięki jaskrawej barwie stosunkowo łatwo je wypatrzeć pomiędzy liśćmi.



Ciemnoczerwona miseczka tej włośniczki charakteryzuje się krótkimi, bardzo ciemnymi włoskami wyrastającymi na obrzeżu.



W odróżnieniu od poprzedniego gatunku, włośniczka tarczowata ma długie włoski wyglądające jak rzęsy.

lin, a także na odchodach zwierzęcych rozwijają się liczne gatunki czernidłaków *Coprinus* sp. Z daleka wyglądają jak drobne kropki, z bliska widać wyraźny trzon i kapelusz pokryty włókienkową lub ziarenkową osłoną. Czernidłaki poznać można po jasnej barwie młodych owocników oraz czernieniu i rozplywaniu się blaszek u owocników dojrzałych. W borach jednym z podstawowych substratów rozkładanych przez grzyby jest warstwa iglastej ściółki pokrywającej dno lasu. Wśród licznych gatunków zasiedlających ten substrat, warto wypatrzeć maleńkie, białawe kapelusze osadzone na cienkich, ciemnych, nitkowatych trzonkach. To twardzioszek igłowy *Marasmius wettsteinii*. Przy pomocy lupy zaobserwować można misterną budowę owocników. Twardzioszek ten, podobnie, jak kilka pokrewnych charakteryzuje się blaszkami zrastającymi się przy trzonie w wyraźną obrączkę. Na uschniętych żdźbłach traw, liściach drzew i krzewów, drobnych gałązkach wyrastają inne gatunki twardzioszków, niektóre

z nich mają jeszcze drobniejsze owocniki. W lasach liściastych, pomiędzy ściółką, na drobnych gałązkach rosną czasem pomarańczowe „kropki”. Z bliska widać jaskrawy, pomarańczowy kapelusz i wyraźnie żółty cienki trzon. To grzybówka szpilkowa *Mycena acicula*, której kolorowy „łebek” kojarzy się z krawiecką szpilką. Ten barwny, niewielki gatunek rozkłada martwe drewno drzew liściastych i najczęściej wyrasta na gałązkach cieńszych od ołówków. Kłody drzew są doskonałym miejscem do życia dla wielu organizmów. Dla grzybów stanowią atrakcyjny substrat i zazwyczaj na jednej kłodzie w tym samym czasie znaleźć można owocniki co najmniej kilku różnych gatunków grzybów. Od dużych do widocznych tylko przy pomocy lupy lub wręcz znajdowanych dopiero po przeglądaniu próbki drewna w pracowni pod bardzo silnie powiększającą lupą. Jednym z grzybowych drewnojadów o owocnikach dorastających kilku milimetrów jest rodzaj włośniczka *Scutellinia*. Większość nadrewnowych włośniczek ma



Jaskrawo zabarwione owocniki mitróweczki błotnej często wyrastają gromadnie na brzegach zbiorników lub w wilgotnych źródłiskach i na brzegach drobnych cieków.



Pezizella alniella to jeden z kilku gatunków o małych owocnikach wyrastających na „szyszeczkach” olszy. *Pezizella* jest najłatwiejsza do zaobserwowania, bo zazwyczaj tworzy owocniki gromadnie.



Miseczki *Mollisia cinerea* mają pofalowaną powierzchnię i szary kolor. Szczegóły ich budowy widać dopiero pod lupą.



Po wystrzeleniu okrągłej peridioli zawierającej zarodniki, na podłożu pozostaje pomarańczowo-osłonka strzykacza gwiazdkowatego.



Białe kropki na ziemi pod jesionami, to masowy pojaw owocników pucharka, który porasta ogonki liściowe jesionowych liści.

miseczkowate, talerzykowate owocniki o jaskrawej czerwonej lub pomarańczowoczerwonej barwie. Zewnętrzna strona miseczek porośnięta jest ciemnymi, sztywnymi włoskami, które na brzegu owocników tworzą widoczną z daleka, czarną obwódkę. Lupa pomoże dostrzec cechy owłosienia – różną długość i gęstość włosków u poszczególnych gatunków. Osobliwe owocniki tworzy, nieznana jeszcze z terenu Puszczy, mitróweczka błotna *Mitrula paludosa* związana z siedliskami podmokłymi. Rozwijają się na mokrej glebie i mokrych szczątkach roślin. Jej owocniki podobne są do zapalek. Mają jasny, cienki trzonek i żywożółtą maczugowato rozszerzoną główkę. Jest to jeden z tych gatunków, które łatwo można rozpoznać po cechach widocznych tylko gołym okiem.

JESZCZE MNIEJSZE

Gdy świat grzybów wielkości kilku, kilkunastu milimetrów zapełni się już swoimi mieszkańcami i nie sprawi kłopotu ich wyszukiwanie, można

zacząć odkrywać świat grzybów, których owocniki mają jeszcze mniejsze rozmiary. Część z nich nie doczekała się jeszcze polskich nazw. Na drewnie drzew iglastych oraz innych różnych szczątkach roślin wyrastają owocniki strzykacza gwiazdkowatego *Sphaerobolus stellatus*. Początkowo kuliste, wielkości 2–3 mm, dojrzewając pękają na szczycie i rozchylają się gwiazdkowato ukazując biały, kulisty „pęcherzyk” zwany perydiolą. Wewnątrz niej znajdują się zarodniki. Perydiola pod wpływem ciśnienia wytwarzanego w owocniku wyrzucana jest z niego czasem na odległość kilku metrów. Na substracie zostaje pusta osłonka w kształcie jasnopomarańczowej korony. Owocniki podobnej wielkości tworzą pucharki *Hymenoscyphus*, wyrastające na drewnie i innych roślinnych resztkach. Najpospolitszy jest pucharek owocowy *H. fructigenus*, który rozkłada żółędzie. Jesienią pod dębami na miseczkach żółędziowych i na żółędziach zaobserwować można jego kremowe dyskowate owocniki na krótkich trzonkach. Równie pospolity jest *H. scutula* występujący na martwych pędach roślin zielnych (np. nawłoci). Ma nieco większe, wyraźnie

żółtawe owocniki. Na ogonkach liściowych jesionów wyrastają gromadnie białe owocniki *H. albidus*. Łatwo je można zaobserwować jesienią pod jesionami. Czasem występują w takiej ilości, że ziemia wygląda jak posypana białym proszkiem. Płaskie, talerzyko-

wate owocniki przylegające do podłoża tworzą różne gatunki *Mollisia*. Najczęściej spotykana *Mollisia cinerea* rozkłada martwe drewno. Jej owocniki pojawiają się zazwyczaj w grupach liczących nawet kilkaset owocników i wtedy stosunkowo łatwo dostrzec je można na kawałkach drewna leżącego na podłożu. Przy pomocy lupy widać osobliwy kształt tych małych owocników. Do podobnych małości należy *Pezizella alniella* wyrastająca na żeńskich kwiatostanach olszy. Jej owocniki widać podczas starannego oglądania poszczególnych „szyszeczek” olszy.

POGRANICZE

Nie ma ostrej granicy pomiędzy światem makrogrzybów i światem mikrogrzybów. Pasjonujące jest pogranicze tych dwóch światów. To granica, na której grzyby tworzą owocniki takiej wielkości, że tylko wprawne oko wąskiego grona specjalistów zdolne jest do ich odnalezienia. Na to pogranicze zapraszam w kolejnym artykule.

ANNA KUJAWA
Stacja Badawcza Instytutu
Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Turku
ZDJĘCIA: KRZYSZTOF KUJAWA